

گزارشی از پایان نامه

«مدیریت مواجهه با استکبار بر پایه آموزه‌های قرآن و حدیث»
رمضان علی رحمتی^۱

چکیده

پایان نامه «مدیریت مواجهه با استکبار بر پایه آموزه‌های قرآن و حدیث» راهکارهای مختلف مقابله با استکبار را بررسی می‌کند. توطئه‌های بسیار جناح استکبار، در برابر جبهه حق، ایجاب می‌کند که حق‌داران، به صورت همه‌جانبه و با همه امکانات، با آن مقابله کنند. چنین تحقیقاتی، پشتوانه‌های نظری لازم برای مقابله را فراهم می‌کند. در این پژوهش از دو گونه استکبار درونی یا تکبر و استکبار بیرونی یاد می‌شود. پردازش راهکارهای نوین برای مقابله با استکبار، شناخت مفهوم استکبار و رابطه آن با کبر درونی و پرداختن به ابزارهای جنگ نرم برای مبارزه با استکبار بیرونی از ویژگی‌های این پایان نامه است. مقاله حاضر، پایان نامه یادشده را معرفی می‌کند.

واژگان کلیدی

مقابله با زورگویی، ایستادگی در برابر ظلم، جنگ نرم، پیمان شکنی، معارف قرآن و حدیث

درآمد

استکبار، آسیبی فردی و تهدیدی اجتماعی است و نیازمند مقابله و درمان. مقابله با استکبار دو راه دارد؛ یکی ورود شخصی به عرصه مواجهه و بهره‌گیری از داشته‌های شناخته‌شده و در دسترس؛ دوم، شناسایی مجموعه توانایی‌های قابل دسترسی و بهره‌گیری از آن در ساختاری مدیریت شده برای مواجهه‌ای چندجانبه یا همه‌جانبه با نیت مانعیت کامل و حتی وارد آوردن بیشترین ضربه با هدف تضعیف حداکثری یا نابودی آن. پیمودن راه دوم، همان مدیریت مواجهه با استکبار است که در آن،

۱. دانش‌آموخته سطح سه مرکز تخصصی حدیث حوزه علمیه قم (Ramezanalim@gmail.com).

با فکر بیشتر، هزینه‌ای کمتر و بهره‌گیری از روش‌های دانش مدیریت، بیشترین مانعیت در مسیر این آسیب فردی و تهدید اجتماعی ایجاد شده و ضربه بزرگ‌تری به روحیه استکباری درونی یا مستکبران بیرونی وارد می‌شود؛ به گونه‌ای که آسیب‌های احتمالی این ضربه نیز قابل مدیریت باشد. تلاش همه‌جانبه این‌چنینی و مدیریت همه ابعاد موضوع، جز با بهره‌گیری از آموزه‌های قرآنی و حدیثی امکان ندارد؛ زیرا قرآن و حدیث از منبعی سرچشمه گرفته که بیشترین شناخت را از انسان، محیط زندگی او و دشمنان وی دارد.

مدیریت رفتار شخصی در قالب ارتباط با خدا، دعا برای مؤمنان، ورزش، مطالعات سودمند، اندیشیدن به ضعف‌های خود، رابطه با بزرگان و ... می‌تواند کبر درونی را تضعیف کند. آیات و روایات، موضوعاتی چون تواضع، احترام به مؤمنان، مشورت، خدمت و ... را مطرح کرده که مجموعه این دستورات می‌تواند در ساختاری ویژه، مدیریت استکبار درونی را به الگویی کاربردی بدل سازد.

بهره‌گیری از توان کشورهای ضربه‌خورده از مستکبران جهانی، ایجاد جبهه مشترک میان کشورهای صدمه‌دیده از استکبار، ساماندهی تبلیغات اسلامی و ... می‌تواند به تضعیف حداکثری مستکبران منجر شود. استفاده از آموزه‌های قرآنی در ایجاد ائتلاف‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و ... بین مسلمانان جهت مقابله با کافران، بهره‌گیری از سیره پیامبر ﷺ در هم‌پیمانی با غیر مسلمانان در جهت هدف مشترک ضربه‌زدن به کافران خطرناک‌تر، استفاده از روش تحریم کفار در کنار راهکارهای دیگر برگرفته از قرآن و سنت، می‌تواند الگویی مناسب برای مدیریت مواجهه با استکبار بیرونی به‌دست دهد. در این مقاله، ساختار و محتوای پایان‌نامه یادشده، معرفی می‌شود.

الف) گزارش کلیات

این پایان‌نامه در تاریخ ۱۶ اردیبهشت سال ۱۳۹۶ دفاع و با نمره عالی پذیرفته شد. استاد راهنمای این پژوهش حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد جواد وزیری و استاد مشاور آن حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالحسین کافی و استاد داور آن حجت الاسلام و المسلمین محمود کریمیان بودند. ساختار این پایان‌نامه به صورت درختی است و ابتدا «بخش»، سپس «فصل» و پس از آن «گفتار» اجزای این نگاشته را شکل می‌دهد. پایان‌نامه متشکل از دو بخش است: مفاهیم و مبانی، راهکارهای مقابله با استکبار. این تحقیق با نتیجه‌گیری، کتاب‌نامه و ضمیمه به پایان می‌رسد و ۲۰۶ صفحه را در بر گرفته است.

ویژگی‌های این پایان‌نامه عبارت است از:

- حدیث‌محوری ذیل قرآن کریم

در این پژوهش سعی شده تا در هر موضوعی از آیات قرآن کریم و روایات، بهره‌گیری شود.

- بهره‌گیری از یافته‌های دانش مدیریت

مقالات و کتاب‌های فراوانی در رشته مدیریت منتشر شده که برخی از آنها برای افزایش چندبرابری توان مواجهه با استکبار کارآیی دارد. در این پایان‌نامه سعی شده تا از منابع این‌چنینی هم بهره‌گیری شود.

- نگاه فراگیر به استکبار درونی و بیرونی

ریشه‌داشتن استکبار دولتی در تکبر درونی باعث شده که همه این مباحث در ساختاری منسجم ذیل پایان‌نامه قرار گیرد.

- ارائه راهکارهای مختلف

در این تحقیق، روش‌های گوناگونی برای مبارزه با استکبار و تکبر پیشنهاد شده تا هر یک از راهکارها یا گروهی از آنها در موقعیت مناسب، مورد استفاده قرار گیرد.

تاکنون کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقالات متعددی با موضوع استکبار نگارش یافته که برخی از آنها عبارتند از: استکبارستیزی در قرآن نوشته قدرت الله فرقانی، استکبار و استضعاف در قرآن نوشته محمد سروش، مبانی دینی استکبارستیزی تهیه شده در مؤسسه فخرالائمه، پایان‌نامه استکبار از دیدگاه قرآن و عترت نوشته اصغر مهدوی، پایان‌نامه استکبار از دیدگاه قرآن و سنت نوشته احمد رضا ایمانی، پایان‌نامه استکبارستیزی در قرآن و روایات نوشته دولتی، پایان‌نامه استکبار و استضعاف از دیدگاه کتاب و سنت نوشته مریم شایسته، مقاله استکبار و شیوه مبارزه با آن در قرآن نوشته سید صمد موسوی، مقاله بیماری تکبر و استکبار نوشته دکتر احمد بهشتی. این نگاشته‌ها ویژگی‌هایی دارد که در مجموع، تأمین‌کننده همه ویژگی‌های پایان‌نامه حاضر نیست. مثلاً مقالات یادشده، از زاویه‌ای خاص به موضوع استکبار و کبر پرداخته است. سایر نگاشته‌ها نیز یا موضوع «مدیریت» را در مواجهه با استکبار، مورد توجه قرار نداده و یا به استکبار و کبر نگاهی مجموعی نداشته‌اند. از این رو اجرای تحقیقی دیگر با ویژگی‌های یادشده، ضروری تشخیص داده شد.

این پژوهش با استفاده از منابع مکتوب و دیجیتال، داده‌هایی را گردآوری کرده و با روش تحلیلی و توصیفی به پردازش آن پرداخته است. آمارهای ارائه‌شده از تعداد روایات و یا نقل یک واژه و عبارت خاص بر اساس جستجو در نرم‌افزارهای علوم اسلامی است. در مجموع برای نگارش این پایان‌نامه از ۱۸۸ منبع استفاده شده است.

نویسنده سعی کرده تا با تحلیل محتوای روایات و کمک‌گرفتن از مباحث دانش مدیریت، تبیین جامعی از موضوع و محمول ارائه کند. با توجه به این‌که پژوهش یادشده، جزو نخستین نوشتارهای

مفصل در موضوع خود است، بسیاری از مباحث آن نیازمند تکمیل و تأیید با مباحث قرآنی و روایی است و می‌توان با تتبعی بیشتر مطالب کامل‌تری ارائه کرد؛ اما تحقیق حاضر در حدّ پایان‌نامه سطح سه یا کارشناسی ارشد، انجام یافته است. این پایان‌نامه متکفل بیان موضوع استکبار از تمامی ابعاد نیست؛ بلکه با توجه به عنوان رساله، تنها به مدیریت مواجهه با استکبار بر پایه آموزه‌های قرآن و حدیث می‌پردازد. هرچند در مباحث گوناگون مرتبط با استکبار، نظریات مختلفی مطرح بوده، ولی با توجه به هدف تحقیق، تنها برخی از دیدگاه‌ها و تحلیل‌هایی که به شناسایی راه‌کارهای مبارزه با تکبر و استکبار، کمک می‌کند، مورد توجه قرار گرفته است. مباحث ناظر به سند در این تحقیق مطرح نشده است. حضرت امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (حفظه‌الله) سالیان درازی است که مسیر مبارزه با استکبار را پیموده‌اند؛ لذا در بخش‌هایی از این تحقیق به سخنان این دو رهبر انقلاب اسلامی نیز اشاره شده است.

ب) گزارش ساختار و محتوا

نویسنده پس از چکیده و مقدمه وارد بخش اول می‌شود. در این بخش که به مفاهیم و مبانی موضوع می‌پردازد، فصل نخست «مفهوم واژه استکبار و کاربردهای آن در قرآن و حدیث» را بررسی کرده است. گفتار اول از این فصل به واژگان «استکبار»، «تکبر» و «کبر» از نظر لغوی و اصطلاحی اختصاص دارد. در گفتار دوم به تعدادی از آیات و روایات که مشتمل بر واژه استکبار است اشاره می‌شود. گفتار سوم، استکبار را به دو نوع درونی یا همان کبر و بیرونی که مربوط به گروه‌ها و دولت‌هاست تقسیم کرده است. در گفتار چهارم واژه‌های مرتبط با استکبار مورد کنکاش قرار می‌گیرد؛ شامل عتو، جبر، تعظم، علو، تفرعن، خیلاء، استنکاف، عجب، تبختر، استضعاف، تواضع و خبت. فصل دوم از بخش اول، زیربنای مباحث اصلی پایان‌نامه را شکل می‌دهد. در گفتار اول، ویژگی‌های افراد متکبر آمده که عبارت است از: رویگردانی از نشانه‌های خدا، آلودگی به گناه، اسراف‌کاری، بخل‌ورزیدن، تحقیر دیگران، تزیین حقوق دیگران، افترا به خدا، انتقام از بندگان الهی، نصیحت‌پذیر نبودن، دوری از عبادت، جهالت و نقصان عقل. گفتار دوم به ضرورت مقابله با تکبر می‌پردازد و از آیات، احادیث و استدلال‌های عقلی و عرفی بهره می‌گیرد. است. پیمان‌شکنی، تحقیر مردم، خشونت و دروغ برخی از ویژگی‌های مستکبران است که در گفتار سوم بررسی می‌شود. در پایان بخش اول، ضرورت مقابله با استکبار بیرونی مورد بحث قرار گرفته است. نمونه‌هایی از آیات استفاده‌شده در این قسمت، چنین است:

- يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاعْلُظْ عَلَيْهِمْ.^۲

- وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً.^۳

- وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ.^۴

- قَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً.^۵

- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلِيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً.^۶

بخش دوم، به راه کارهای مقابله با استکبار می پردازد. این بخش شامل دو فصل است: فصل اول، راه کارهای مقابله با استکبار درونی را مطرح می کند. در گفتار نخست که شامل راه کارهای فکری و عقیدتی است، سه راهکار آمده است: توجه به ضعف خود، توجه به عظمت خدا و توجه به آثار تواضع. در گفتار دوم که شامل راهکارهای اخلاقی است نیز سه راهکار آمده است: تقوا، محاسبه نفس و تقویت عزت درونی. گفتار سوم، شامل راهکارهای رفتاری و عملی، دو راهکار را پیشنهاد کرده است: شبیه شدن به افراد متواضع و عبادت، به ویژه نماز.

فصل دوم از بخش دوم پایان نامه به راهکارهای مقابله با استکبار بیرونی می پردازد. گفتار اول که شامل راهکارهای اخلاقی است، چهار عنوان را مطرح کرده است: انزجار قلبی از مستکبران، رضایت نداشتن از جنایات مستکبران، نفرین ظالمان و مستکبران و ممنوعیت دعا برای مستکبران. در گفتار دوم راهکارهای علمی مقابله با استکبار بررسی شده و این موارد بیان شده است: تقویت عمومی مسلمانان در عرصه علمی، دستیابی کشورهای اسلامی به علوم پیشرفته و فناوری های نوین و اثرگذار و علوم راهبردی، حفاظت از دستاوردهای علمی در برابر سرقت دشمنان و تبلیغ دستاوردها به صورت هدفمند و روشمند. گفتار سوم حاوی مباحث اقتصادی است که متشکل از این عناوین زیر است: تحریم اقتصادی دشمنان اسلام، کمک اقتصادی به کشورهای مستضعف، تشکیل اتحادیه های اقتصادی جهت تقویت کشورهای اسلامی، تولید پول مشترک کشورهای اسلامی و جذب سرمایه های خارجی. گفتار بعدی به راهکارهای فرهنگی، اجتماعی مبارزه با استکبار می پردازد که خلاصه عنوانی

گزارشی از پایان نامه «مدیریت مواجهه با استکبار بر پایه آموزه های قرآن و حدیث»

۲. التَّوْبَةُ، ۲۳.

۳. الْبَقَرَةُ، ۱۹۳.

۴. الْبَقَرَةُ، ۱۹۰.

۵. الْبَقَرَةُ، ۳۶.

۶. الْبَقَرَةُ، ۱۲۳.

آن چنین است: رواج فرهنگ انتقادپذیری در میان کارگزاران حکومت، ارتباط درست مسوولان با مردم، افزایش اتحاد و همدلی میان اقشار مختلف جامعه و مدیران کشور، افزایش تلاش مدیران ارشد کشور جهت رشد و تعالی اخلاقی جامعه، ایجاد استقلال فرهنگی، رواج روحیه مهربانی و کمک به یکدیگر، افزایش معلومات دینی مردم، تلاش برای تقویت ایمان مردم، سوق دادن مردم به سمت امور اصلی جامعه و پرهیز از توجه به امور انحرافی و حاشیه‌ای، ایجاد حساسیت در مردم نسبت به تهاجم فرهنگی دشمن، گسترش فرهنگ ظالم‌ستیزی و مظلوم‌یابوری. در سوی دیگر، راهکارهای فرهنگی، اجتماعی مقابله با مستکبران در حوزه خارج از کشور عبارتند از: دعوت به اسلام و رفع استضعاف فرهنگی، نزدیک کردن دیدگاه‌ها و دل‌های مسلمانان به یکدیگر، بهره‌گیری از فرصت حج، حمایت از مظلومان جهان و ترویج حمایت از آنان. در گفتار پنجم راهکارهای سیاسی - نظامی مواجهه با مستکبران بحث می‌شود و مطالبی اینچنین مطرح می‌گردد: ایجاد هوشیاری در برابر دشمن، دنبال کردن ضدیت با مستکبران به عنوان محور سیاست خارجی، حمایت از مظلومان جهان و جنبش‌های آزادی‌بخش. حفظ آمادگی و تقویت نیروی دفاعی و استفاده از روش‌های جنگ نامتقارن.

در پایان، جمع‌بندی مطالب آمده که خلاصه آن چنین است: دلایل عقلی و نقلی، ضرورت مقابله با استکبار را اثبات می‌کنند. همچنین حرکت برای تضعیف تکبر درونی، ضروری است؛ چراکه ریشه استکبار بیرونی است. این مبارزه در همه ابعاد علمی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نظامی انجام شده و از همه روش‌های معقول و مشروع استفاده می‌شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی